

УДК 330.322.01(477.64)

Т.В. Пуліна

кандидат економічних наук, доцент
Національний університет харчових технологій (м. Київ)**ОЦІНЮВАННЯ УМОВ СТВОРЕННЯ КЛАСТЕРНОГО МЕХАНІЗМУ ІНТЕГРАЦІЇ ПІДПРИЄМСТВ ЗАПОРІЗЬКОГО РЕГІОНУ**

У статті досліджено умови для створення кластерного механізму інтеграції підприємств Запорізького регіону, визначено проблеми та перспективи цього процесу. Обґрунтовано напрямки формування й розвитку інноваційних кластерних структур Запорізького регіону.

Ключові слова: кластерний підхід, кластерний механізм інтеграції підприємств, інноваційно-інвестиційна діяльність.

I. Вступ

Запорізька область є одним із регіонів України, які становлять основу її економічного й інтелектуального потенціалу. У “Стратегії регіонального розвитку Запорізької області на період до 2015 р.” [1] одним із ключових шляхів мобілізації ресурсів у регіоні для динамічного економічного зростання, підвищення конкурентоспроможності й диверсифікованості регіональної економіки, визначено розвиток виробничих кластерів.

На сьогодні в Запорізькому регіоні в м. Мелітополі та Мелітопольському районі працює два кластери, а саме – кластер сільськогосподарського машинобудування “АГРОБУМ” та кластер “Бджола не знає кордонів”, у м. Запоріжжі створено проект кластера “Купуй запорізьке, обирай своє”.

На основі проведених досліджень М.І. Соколенко пропонує створити такі регіональні кластери: металургійний, енергетичний, машинобудівний, транспортно-логістичний, інноваційно-освітній, будівельний, переробки відходів, швейний, агрохарчовий, туристсько-рекреаційний [2]. Саме ці кластери і будуть формувати основну виробничу спеціалізацію Запорізької області, визначати її позиції в масштабах України і на світових ринках.

Дослідженню питань формування і розвитку механізму інтеграції підприємств у кластерні структури присвячено низку наукових праць вітчизняних та зарубіжних учених і дослідників, таких як: І.І. Білецька, М.В. Войнаренко, В.І. Івченко, С.І. Соколенко, А.В. Череп та ін.

Аналіз досліджень проблеми створення механізму інтеграції підприємств у кластерні об’єднання виявив відсутність узагальнення причин, проблем і методично обґрунтованої концепції створення та управління моделями кластерного розвитку з урахуванням специфіки розвитку вітчизняних підпри-

ємств, що зумовлює необхідність і актуальність дослідження поставленої проблеми.

II. Постановка завдання

Мета статті – обґрунтувати напрями створення кластерного механізму інтеграції підприємств Запорізького регіону.

III. Результати

Реалізація інноваційної моделі розвитку економіки України та Запорізького регіону неможлива без формування й розвитку інноваційних кластерних структур, створення яких відбувається у багатьох країнах світу. Необхідність створення кластерних моделей відзначено в законодавчих документах, а саме у:

- Концепції Державної цільової економічної програми “Створення в Україні інноваційної інфраструктури на 2008–2012 роки” [3];
- Розпорядженні Кабінету Міністрів України “Про схвалення Концепції проекту загальнодержавної економічної програми розвитку промисловості на період до 2017 року” від 09.07.2008 р. [4];
- Постанові Кабінету Міністрів України “Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2015 року” від 21.07.2006 р. № 1001 [5]. Цей документ визначив умови для підвищення конкурентоспроможності регіонів, урахування їх сталий розвиток на сучасній технологічній основі. Кожний регіон має свої специфічні проблеми в розвитку господарського комплексу і соціально-культурній сфері, особливості соціально-економічного стану та різні перспективи розвитку залежно від природних ресурсів, рівня концентрації виробництва, розміщення продуктивних сил.

Під час парламентських слухань “Стратегія інноваційного розвитку України на 2010–2020 рр. в умовах глобалізаційних викликів” голова Державного агентства України з інвестицій та інновацій В.І. Івченко наголосив, що інноваційний розвиток є “безальтернативним способом вирішення існуючих проблем української економіки” [6], і задеклару-

вав як механізм досягнення збалансованого розвитку економічної, соціальної та екологічної складових суспільного устрою широке застосування дворівневої кластерної системи для реалізації законодавчо визначених інноваційних пріоритетів: національні кластери, які забезпечать вироблення стратегії реалізації пріоритетів інноваційної діяльності, та виробничі кластери, що забезпечать створення інноваційних виробництв, передбачених цією стратегією. Але, на нашу думку, реального механізму формування кластерів в Україні запропоновано не було.

Постанова Національної академії наук України від 08.07.2009 р. № 220 – це єдиний на сьогодні чинний документ у цій сфері, який також не можна назвати досконалим – у ньому не відображено систему преференцій та обмежень під час застосування кластерного підходу до виконання стратегій розвитку в Україні, не наведено модель формування національних кластерів. У ньому взагалі не йдеться про можливості організації муніципальних кластерів як групи розташованих на території міста або навколо взаємопов'язаних підприємств і установ, які взаємодоповнюють та посилюють конкурентні переваги одного над іншим [7].

У Державному агентстві інвестицій та інновацій України та НАН України переконані, що кластерна модель упровадження інновацій дасть змогу у найкоротший термін змінити структуру економіки, організувати в Україні масштабні виробництва інноваційної продукції, яка буде споживатися не тільки в країні, а й далеко за її межами.

З урахуванням вимог Закону України “Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні” [8], існуючого потенціалу та регіональних ініціатив, які надійшли в Державне агентство України з інвестицій та інновацій, Президія НАН України постановою від 10.07.2009 р. схвалила порядок створення та функціонування таких національних інноваційних кластерів:

- “Енергетика стійкого розвитку” (із центром у м. Києві, на базі наукового парку “Київська політехніка”), діяльність якого забезпечуватиме реалізацію стратегічного пріоритетного напрямку інноваційної діяльності “Модернізація електростанцій; нові і відновлювані джерела енергії; новітні ресурсозберігаючі технології”;
- “Нові машини” (із центром у м. Дніпропетровську), діяльність котрого забезпечуватиме реалізацію стратегічного пріоритетного напрямку інноваційної діяльності “Машинобудування і приладобудування як основа високотехнологічного оновлення усіх галузей виробництва; розвиток високоякісної металургії”;
- “Нові матеріали” (із центром у м. Харкові), діяльність якого забезпечуватиме реалі-

зацію стратегічного пріоритетного напрямку інноваційної діяльності “Удосконалення хімічних технологій; нові матеріали; розвиток біотехнології”;

- “Технології інформаційного суспільства” (із центром у м. Києві, на базі наукового парку “Київська політехніка”), діяльність котрого забезпечуватиме реалізацію стратегічного пріоритетного напрямку інноваційної діяльності “Нанотехнології; мікроелектроніка; інформаційні технології; телекомунікації”;
 - “Біотехнологія” (із центром у м. Львові), діяльність якого забезпечуватиме реалізацію стратегічного пріоритетного напрямку інноваційної діяльності “Удосконалення хімічних технологій; нові матеріали; розвиток біотехнології”;
 - “Нові продукти харчування” (Київська область), діяльність котрого забезпечуватиме реалізацію стратегічного пріоритетного напрямку інноваційної діяльності “Високотехнологічний розвиток сільського господарства і переробної промисловості”;
 - “Транзитний потенціал України” (із центром у м. Одесі), діяльність якого забезпечуватиме реалізацію стратегічного пріоритетного напрямку інноваційної діяльності “Транспортні системи: будівництво і реконструкція”;
 - “Нові технології природокористування” (із центром у м. Донецьку), діяльність котрого забезпечуватиме реалізацію стратегічного пріоритетного напрямку інноваційної діяльності “Охорона і оздоровлення людини і довкілля”;
 - “Новітні силові установки і двигуни” (із центром у м. Запоріжжі), діяльність котрого забезпечуватиме реалізацію стратегічного пріоритетного напрямку інноваційної діяльності “Виробництво засобів наземного транспорту; літальних апаратів; плавучих засобів і пов'язаних з транспортом пристроїв та устаткування; комплектуючих виробів, розробка і впровадження новітніх технологій для їх складання (виготовлення)”;
 - “Інноваційна культура суспільства” (із центром у м. Києві, на базі Київського національного університету ім. Т. Шевченка), діяльність якого забезпечуватиме реалізацію стратегічного пріоритетного напрямку інноваційної діяльності “Розвиток інноваційної культури суспільства”.
- Привабливість Запорізького регіону для створення кластерної моделі розвитку зумовлена низкою факторів, таких як:
- потужний промисловий потенціал області та перспективи його зростання;
 - високий рівень орієнтації економіки регіону на експорт;
 - високорозвинутий науково-технічний потенціал;

- вигідне транспортно-географічне розташування, а також розвиток транспортних мереж та їх інтеграція в систему міжнародних транспортних коридорів;
- висококваліфікована робоча сила й високий рівень освіти населення;
- значно нижчий рівень заробітної плати, ніж в економічно стабільних країнах;
- розвинута банківська мережа;
- забезпечення страхування майнових, фінансових та інвестиційних ризиків ін-

вестора у провідних страхових компаніях України та світу [9].

Але, аналізуючи інвестиційну модель розвитку, що склалася в Запорізькому регіоні у 2000–2010 рр., слід визначити, що їй властивий “зворотний” (інверсійний) тип розподілу інвестицій, коли інвестиції розподіляються в більш застарілі технологічні уклади і не забезпечують їх поетапну, органічну заміну більш прогресивними, як це відбувається у промислово розвинутих країнах (табл. 1).

Таблиця 1

Інвестиційна модель розвитку, що склалася в Запорізькому регіоні у 2000–2010 рр.

Технологічний уклад	Склад технологічного укладу	% у структурі інвестицій в основний капітал
III	Металургійне виробництво та виробництво готових металевих виробів, виробництво електроенергії, газу і води	49,1
IV	Харчова, легка, деревообробна, целюлозно-паперова, хімічна промисловість, машинобудування	40,8
V	Виробництво електричного й електронного устаткування, космічних літальних апаратів тощо	10,1
Усього	–	100

Підприємства третього технологічного укладу у 2010 р. у структурі інвестицій в основний капітал становили 49,1% від загального обсягу інвестицій в основний капітал (металургійне виробництво та виробництво готових металевих виробів, виробництво електроенергії, газу і води). Підприємства четвертого технологічного укладу у структурі інвестицій в основний капітал становлять лише 40,8% (харчова, легка, деревообробна, целюлозно-паперова, хімічна промисловість, машинобудування). Відповідно, на п'ятий технологічний уклад припадає лише

10,1% (виробництво електричного й електронного устаткування, космічних літальних апаратів тощо) [10].

Дослідження стану інноваційної діяльності промислових підприємств Запорізького регіону свідчить, що її загальний рівень та масштаби залишаються дуже низькими. У 2010 р. інноваційні роботи виконували 22 промислових підприємства, або 5,3% загальної кількості, що на 1,7 % менше від рівня попереднього року та на 14,6% менше ніж у 2000 р. (табл. 2) [11].

Таблиця 2

Показники стану інноваційної діяльності промислових підприємств Запорізького регіону

Рік	ПОКАЗНИКИ	
	Інноваційно активні підприємства	Частка інноваційних підприємств, %
2000	59	19,9
2005	37	9,8
2008	36	8,9
2009	31	7,0
2010	22	5,3

У 2010 р. загальний обсяг фінансування інноваційної діяльності за джерелами та видами економічної діяльності становив

128595,1 тис. грн, що на 35282,9 тис. грн (21,5%) менше ніж у 2009 р. (табл. 3) [11].

Таблиця 3

Розподіл обсягу фінансування інноваційної діяльності підприємств Запорізької області у 2000–2010 рр.

Джерела фінансування	Роки									
	2000		2005		2008		2009		2010	
Усього, у тому числі за рахунок:	млн грн	% до загального обсягу	млн грн	% до загального обсягу	млн грн	% до загального обсягу	млн грн	% до загального обсягу	млн грн	% до загального обсягу
Усього	155,9	100,0	158,4	100,0	202,5	100,0	163,9	100,0	128,6	100,0
держбюджету	0,1	0,1	0,7	0,4	–	–	2,5	1,5	0,7	0,5
місцевих бюджетів	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
власних коштів	155,6	99,7	156,0	98,5	199,49	8,5	160,89	98,1	127,99	99,5
коштів інвесторів	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
інших джерел	0,2	0,2	1,7	1,1	2,8	1,4	0,6	0,4	–	–

Структура інноваційних витрат підприємств Запорізької області протягом 2000–2010 рр. змінилася: суттєво зменшилася частка витрат на дослідження та розробки

(з 60,0 до 41,9%), майже удвічі зросли частки витрат на придбання машин, обладнання та програмного забезпечення (з 19,7 до 54,3%) (табл. 4) [11].

Таблиця 4

**Структура інноваційних витрат
Запорізької області протягом 2000–2010 рр.**

Напрями інноваційних витрат	Роки									
	2000		2005		2008		2009		2010	
	млн грн	% до загального обсягу	млн грн	% до загального обсягу	млн грн	% до загального обсягу	млн грн	% до загального обсягу	млн грн	% до загального обсягу
Усього	155,9	100,0	158,4	100,0	202,5	100,0	163,9	100,0	128,6	100,0
Дослідження і розробки	93,6	60,0	34,2	21,6	54,7	27,0	55,1	33,6	53,8	41,9
Придбання інших зовнішніх знань	0,6	0,5	1,6	1,0	0,2	0,1	0,3	0,2	0,7	0,5
Придбання машин, обладнання та програмного забезпечення	30,7	19,7	62,6	39,5	102,0	50,4	89,5	54,6	69,9	54,3
Інші	31,0	19,8	60,0	37,9	45,6	22,5	19,0	11,6	4,2	3,3

Особливостями фінансування інноваційної діяльності Запорізької області у 2000–2010 рр. є недостатня диверсифікація джерел фінансування цієї діяльності: досить висока частка власних коштів (98,7–96,6%),

лише 0,1–0,4% становили інвестиції з держбюджету. З інших джерел інноваційна діяльність промислових підприємств Запорізької області майже не фінансувалася (табл. 5) [11].

Таблиця 5

**Розподіл загального обсягу фінансування
інноваційної діяльності за джерелами та видами економічної діяльності
у 2010 р., тис. грн**

Види економічної діяльності	Усього	Джерела фінансування					
		Власні	Державний бюджет	Позабюджетні фонди	Кредити	Іноземні інвестори	Інші джерела
Промисловість у цілому	128595,1	127895,1	700,0	–	–	–	–
Добувна промисловість	–	–	–	–	–	–	–
добування паливно-енергетичних корисних копалин	–	–	–	–	–	–	–
добування корисних копалин, крім паливно-енергетичних	–	–	–	–	–	–	–
Переробна промисловість	128595,1	127895,1	700,0	–	–	–	–
виробництво харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів	15884,7	15884,7	–	–	–	–	–
легка промисловість	–	–	–	–	–	–	–
текстильне виробництво	–	–	–	–	–	–	–
виробництво шкіри, виробів зі шкіри	–	–	–	–	–	–	–
оброблення деревини, крім меблів	–	–	–	–	–	–	–
целюлозно-паперове виробництво; видавнича діяльність	–	–	–	–	–	–	–
виробництво коксу, продуктів нафтоперероблення	425,2	425,2	–	–	–	–	–
хімічна та нафтохімічна промисловість	–	–	–	–	–	–	–
хімічне виробництво	–	–	–	–	–	–	–
виробництво іншої неметалевої мінеральної продукції	302,0	302,0	–	–	–	–	–
металургійне виробництво та виробництво готових металевих виробів	3503,7	3503,7	–	–	–	–	–
машинобудування	108479,5	108479,5	700,0	–	–	–	–
виробництво машин та устаткування	728,0	28,0	700,0	–	–	–	–
виробництво електричного, електронного устаткування	62416,5	62416,5	–	–	–	–	–
виробництво транспортних засобів та устаткування	45335,0	45335,0	–	–	–	–	–
інші галузі промисловості	–	–	–	–	–	–	–
Виробництво та розподілення електроенергії, газу та води	–	–	–	–	–	–	–

Незважаючи на наявність значної кількості факторів, що роблять Запорізький регіон привабливим для створення кластерної моделі розвитку, є проблеми, які умовно розділимо на три групи:

- проблеми, що залежать від політики уряду;
- проблеми, які цілком залежать від дій (політики) на місцевому рівні;
- проблеми, що залежать від дій керівництва підприємств.

У межах першої групи головними перешкодами для створення кластерної моделі розвитку є:

- неефективне державне регулювання інноваційної сфери через механізми податкової, фінансової, митної, амортизаційної політики;
- політична нестабільність;
- невідпрацьовані, суперечливі законодавча база і податкова система, які, до того ж, постійно змінюються;
- високий рівень інвестиційних та кредитних ризиків;
- відсутність механізмів захисту інвестицій, розподілу продукції;
- нестача на внутрішніх ринках грошових ресурсів та їх короткострокова структура;
- недосконалість фондового ринку в плані реєстрації прав акціонерів, депозитарного обслуговування, інформаційної прозорості ринку, низька ліквідність фондових цінностей;
- відсутність довгострокової зваженої політики держави щодо залучення іноземних інвестицій та створення сприятливих умов для їх ефективного використання;
- високий рівень корумпованості вітчизняної економіки (при розрахунку індексу глобальної конкурентоспроможності України, згідно з оцінкою Всесвітнього економічного форуму, що міститься у "Глобальному звіті про конкурентоспроможність 2009–2010" ([The Global Competitiveness Report 2009–2010](#)), позиція України знизилась з 72-ї до 82-ї із 134 країн світу (для порівняння: у 2007–2008 рр. позиція України знизилась з 69-ї до 73-ї позиції), є тенденції до подальшого зниження);
- незавершеність процесів приватизації і, перш за все, це стосується приватизації землі та земельних ділянок, на яких розміщено приватизовані об'єкти;
- практична відсутність гарантій щодо забезпечення права власності;
- тривалий термін розгляду документів для реєстрації суб'єкта підприємницької діяльності.

Друга група проблем пов'язана з діяльністю місцевої влади на регіональному рівні,

яка багато в чому формує інвестиційну привабливість та умови для створення кластерної моделі розвитку конкретного регіону.

Серед основних регіональних проблем можна виділити такі:

- незважаючи на наявність стратегії розвитку регіону, відсутні чіткі плани розвитку регіону, як поточний так і перспективний;
- місцеві органи влади практично не мають реальних ринкових важелів впливу на інноваційно-інвестиційну діяльність підприємств;
- відсутність повної та достовірної інформаційної бази для реальних і потенційних стратегічних партнерів та інвесторів;
- відсутність оптимального інвестиційного клімату;
- нераціональне використання бюджетних коштів.

Основні проблеми, які стоять перед підприємствами Запорізької області на місцевому рівні, такі:

- відсутність відповідної інформаційної бази для реальних і потенційних стратегічних партнерів та інвесторів;
- відсутність стратегії розвитку на більшості запорізьких підприємств;
- недостатня кількість техніко-економічно обґрунтованих інноваційно-інвестиційних проектів;
- уміння подавати себе потенційним інвесторам [12].

Наявність кластерних ініціатив для забезпечення створення кластерної моделі розвитку в Запорізькому регіоні виявила необхідність налагодити систему стратегічного прогнозування й управління на рівні обласної адміністрації. Пропонуємо створити регіональну консультативно-дорадчу раду з питань розвитку кластерних об'єднань, яка повинна координувати розробку й виконання проектів інноваційних кластерних об'єднань на регіональному рівні. Головним призначенням ради має стати системна робота за такими напрямками:

- усяляке сприяння розвитку міжнародної співпраці кластерів і мегакластерів Запорізького регіону із кластерними об'єднаннями ЄС, ОЧЕС, РЕВ і на глобальному рівні;
- визначення джерел фінансування створення та функціонування кластерних систем регіону;
- організація системи прямих зв'язків науки і промисловості;
- активізація створення в регіоні інноваційної інфраструктури, що забезпечить реалізацію кластерного підходу до розвитку інноваційного бізнесу;
- налагодження контактів і подальшого співробітництва з інвестиційними й венчурними фондами, інвестиційними ком-

- панія, які успішно діють в Україні, з метою репрезентування кластерних об'єднань;
- координація питань здійснення в області презентаційної діяльності шляхом надання інформаційної підтримки та методологічної допомоги зацікавленим представникам бізнесових кіл, участі у тематичних форумах, "круглих столах", семінарах, виставково-презентаційних заходах, за сприянням ЗТПП, ЗОСППР "Потенціал", аналітичних центрів;
 - прогнозування інноваційного й науково-технологічного розвитку окремих галузей і виробництв Запорізького регіону;
 - дослідження кон'юнктури внутрішніх і зовнішніх ринків промислової продукції регіону;
 - активізація створення сучасних соціально-інтеграційних систем, у тому числі їх найефективнішої форми – промислово-інноваційних кластерів;
 - розробка системи контрактів і забезпечення умов промислового розвитку між державою та бізнесом, наукою і підприємцями, працівниками й роботодавцями;
 - налагодження контактів і подальшого співробітництва з інвестиційними й венчурними фондами, інвестиційними компаніями, які успішно діють в Україні, з метою можливого інвестування, отримання кваліфікованої допомоги щодо підготовки грамотних інвестиційних проєктів, бізнес-планів, пошуку стратегічного інвестора тощо.

Застосування механізму кластерної моделі розвитку Запорізького регіону дасть можливість покращити інвестиційний клімат, буде сприяти об'єднанню природних, технологічних та інтелектуальних ресурсів, а також співпраці влади, бізнесу, громадських організацій у напрямі подолання наслідків економічної кризи та забезпечення економічного зростання.

IV. Висновки

Оцінювання умов створення кластерного механізму інтеграції підприємств Запорізького регіону виявило, що формування сучасних партнерських відносин між окремими підприємствами, місцевими державними органами, діловими колами, а також місцевими науковими й освітніми центрами, які підтримують виробництво, є комплексним і далеко не простим процесом.

Без цілеспрямованого та форсованого розвитку високотехнологічного й наукоємного виробництва Запорізький регіон не зможе забезпечити свою конкурентоспроможність і подальший економічний розвиток.

З метою розвитку кластерних ініціатив у Запорізькому регіоні необхідно налагодити систему стратегічного прогнозування й

управління на рівні обласної адміністрації. Це можна здійснити шляхом створення регіональної консультативно-дорадчої ради з питань розвитку кластерних об'єднань, яка повинна координувати розробку і виконання проєктів інноваційних кластерних об'єднань на регіональному рівні.

Як подальший напрям досліджень потрібне створення математично-економічної моделі визначення ефективності функціонування кластерного механізму інтеграції підприємств.

Список використаної літератури

1. Стратегія регіонального розвитку Запорізької області на період до 2015 р. – Запоріжжя : Запорізька обласна державна адміністрація, 2008. – 136 с.
2. Соколенко С.И. Пути кластеризации экономики с целью повышения Конкурентоспособности Запорожской области / С.И. Соколенко. – К. : Международная Фундация содействия рынку, 2010. – 153 с.
3. Розпорядження Кабінету Міністрів від 06.06.2007 р. № 381-р "Про схвалення Концепції Державної цільової економічної програми "Створення в Україні інноваційної інфраструктури на 2008–2012 роки". – Офіційний вісник України від 22.06.2007 р. – № 43. – 65 с.
4. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 09.07.2008 р. № 947-р "Про схвалення Концепції проєкту загальнодержавної економічної програми розвитку промисловості на період до 2017 року" // Офіційний вісник України від 28.07.2008 р. – № 53. – 59 с.
5. Постанова Кабінету Міністрів України "Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2015 року" від 21.07.2006 р. № 1001 // Офіційний вісник України. – 2006. – № 30. – Ст. 132.
6. Інтелектуальна власність у формуванні інноваційної економіки України: проблеми законодавчого забезпечення та державного регулювання / [за заг. ред. проф. В.І. Полохала ; автор-упорядник Г.О. Андрощук]. – К. : Парламентське вид-во, 2010. – 384 с.
7. Постанова Президії НАН "Про формування та функціонування інноваційних кластерів в Україні" від 08.07.2009 р. № 220 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nas.gov.ua/infrastructures/Legaltexts/nas/2009/regulations/Pages/220.aspx>.
8. Закон України "Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні" // Урядовий кур'єр. – 2003. – № 32.
9. Белецкая И.И. Кластеры в украинской промышленности: реалии формирования и роль / И.И. Белецкая // Прометей:

- регіональний збірник наукових трудов по економіці / Донецький економіко-гуманитарний інститут; Інститут економіко-правових досліджень Національної академії наук України. – Вип. 11. – Донецьк : ЮГО-ВОСТОК : ЛТД, 2003. – С. 174–181.
10. Статистичний щорічник Запорізької області за 2010 рік / [за ред. В.П. Головешка]. – Запоріжжя : Головне управління статистики в Запорізькій області, 2011. – 510 с.
11. Статистичний щорічник: інноваційна та патентно-ліцензійна діяльність в Запорізькій області / [за ред. В.П. Головешка]. – Запоріжжя : Головне управління статистики в Запорізькій області, 2011. – 111 с.
12. Череп А.В. Актуальні проблеми створення кластерного механізму інтеграції підприємств Запорізького регіону / А.В. Череп, Т.В. Пуліна // Продуктивні сили та регіональна економіка : зб. наук. праць : у 2 ч. – 2010. – Ч. 2. – С. 290–299.

Стаття надійшла до редакції 22.03.2012 р.

Пуліна Т.В. Оцінка умов створення кластерного механізму інтеграції підприємств запорізького регіону

В статті досліджені умови для створення кластерного механізму інтеграції підприємств Запорізького регіону, визначені проблеми та перспективи цього процесу. Обґрунтовані напрями формування та розвитку інноваційних кластерних структур Запорізького регіону.

Ключевые слова: кластерний підхід, кластерний механізм інтеграції підприємств, інноваційно-інвестиційна діяльність.

Pulina T. Appraisal of clustering mechanism of integration companies zaporizhzhya region

The conditions for a cluster mechanism integrating enterprises of Zaporizhzhya region are investigated. The problems and prospects for a cluster mechanism integrating enterprises of Zaporizhzhya region are defined. The ways of formation and development of innovative cluster structures Zaporizhzhya region are proved.

Key words: cluster approach, cluster mechanism integrating enterprises innovative activity investytsina.